

ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ:

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ, ΟΠΩΣ ΑΝ ΕΞ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΩΦΕΛΟΙΝΤΟ ΛΟΓΩΝ

1. Πολλά με τὰ παρακαλοῦντά ἐστι συμβουλευῆσαι ὑμῖν, ὧ παῖδες, ἃ βέλτιστα εἶναι κρίνω, καὶ ἃ συνοίσειν ὑμῖν ἐλομένοις πεπίστευκα. Τό τε γὰρ ἡλικίας οὕτως ἔχειν, καὶ τὸ διὰ πολλῶν ἤδη γεγυμνάσθαι πραγμάτων, καὶ μὴν καὶ τὸ τῆς πάντα παιδευούσης ἐπ' ἅμφω μεταβολῆς ἱκανῶς μετασχεῖν, ἔμπειρόν με εἶναι τῶν ἀνθρωπίνων πεποίηκεν, ὥστε τοῖς ἄρτι καθισταμένοις τὸν βίον ἔχειν ὥσπερ ὁδοῦ τὴν ἀσφαλεστάτην ὑποδεικνύναι· τῇ τε παρὰ τῆς φύσεως οἰκειότητι εὐθύς μετὰ τοὺς γονέας ὑμῖν τυγχάνω, ὥστε μήτ' αὐτὸς ἔλαττόν τι πατέρων εὐνοίας νέμειν ὑμῖν, ὑμᾶς δὲ νομίζω, εἰ μή τι ὑμῶν διαμαρτάνω τῆς γνώμης, μὴ ποθεῖν τοὺς τεκόντας, πρὸς ἐμὲ βλέπονται. Εἰ μὲν οὖν προθύμως δέχοισθε τὰ λεγόμενα, τῆς δευτέρας τῶν ἐπαινουμένων ἔσεσθε παρ' Ἡσιόδῳ τάξεως· εἰ δὲ μή, ἐγὼ μὲν οὐδὲν ἂν εἴποιμι δυσχερές, αὐτοὶ δὲ μέμνησθε τῶν ἐπῶν δηλονότι, ἐν οἷς ἐκεῖνός φησιν ἄριστον μὲν εἶναι τὸν παρ' ἑαυτοῦ τὰ δέοντα συνορῶντα, ἐσθλὸν δὲ κάκεῖνον τὸν τοῖς παρ' ἐτέρων ὑποδειχθεῖσιν ἐπόμενον, τὸν δὲ πρὸς οὐδέτερον ἐπιτήδειον ἀχρεῖον εἶναι πρὸς ἅπαντα. Μὴ θαυμάζετε δὲ εἰ καθ' ἐκάστην ἡμέραν εἰς διδασκάλου φοιτῶσι, καὶ τοῖς ἐλλογίμοις

τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν δι' ὧν καταλελοίπασι λόγων
συγγινομένοις ὑμῖν, αὐτός τι παρ' ἑμαυτοῦ
λυσιτελέστερον ἐξευρηκέναι φημί. Τοῦτο μὲν οὖν
αὐτὸ καὶ συμβουλεύσων ἤκω, τὸ μὴ δεῖν εἰς ἅπαξ τοῖς
ἀνδράσι τούτοις, ὥσπερ πλοίου τὰ πηδάλια τῆς
διανοίας ὑμῶν παραδόντας, ἥπερ ἂν ἄγωσι, ταύτη
συνέπεσθαι, ἀλλ' ὅσον ἐστὶ χρήσιμον αὐτῶν
δεχομένους, εἰδέναι τί χρὴ καὶ παριδεῖν. Τίνα οὖν ἐστὶ
ταῦτα καὶ ὅπως διακρινοῦμεν, τοῦτο δὴ καὶ διδάξω
ἐνθεν ἐλών.

2. Ἡμεῖς, ὦ παῖδες, οὐδὲν εἶναι χρῆμα παντάπασιν τὸν
ἀνθρώπινον βίον τοῦτον ὑπολαμβάνομεν, οὔτ'
ἀγαθὸν τι νομίζομεν ὅλως, οὔτ' ὀνομάζομεν, ὃ τὴν
συντέλειαν ἡμῖν ἄχρι τούτου παρέχεται. Οὐκοῦν οὐ
προγόνων περιφάνειαν, οὐκ ἰσχὺν σώματος, οὐ
κάλλος, οὐ μέγεθος, οὐ τὰς παρὰ πάντων ἀνθρώπων
τιμάς, οὐ βασιλείαν αὐτήν, οὐχ ὃ τι ἂν εἴποι τις τῶν
ἀνθρωπίνων, μέγα, ἀλλ' οὐδ' εὐχῆς ἄξιον κρίνομεν, ἢ
τοὺς ἔχοντας ἀποβλέπομεν, ἀλλ' ἐπὶ μακρότερον
πρόϊμεν ταῖς ἐλπίσι, καὶ πρὸς ἑτέρου βίου
παρασκευὴν ἅπαντα πράττομεν. Ἄ μὲν οὖν ἂν
συντελῇ πρὸς τοῦτον ἡμῖν, ἀγαπᾶν τε καὶ διώκειν
παντὶ σθένει χρῆναί φαμεν, τὰ δ' οὐκ ἐξικνούμενα
πρὸς ἐκεῖνον ὡς οὐδενὸς ἄξια παρορᾶν. Τίς δὴ οὖν
οὗτος ὁ βίος καὶ ὅπη καὶ ὅπως αὐτὸν βιωσόμεθα,
μακρότερον μὲν ἢ κατὰ τὴν παροῦσαν ὁρμὴν
ἐφικέσθαι, μειζόνων δὲ ἢ καθ' ὑμᾶς ἀκροατῶν
ἀκοῦσαι. Τοσοῦτόν γε μὴν εἰπὼν ἱκανῶς ἀνίσως ὑμῖν
ἐνδειξαίμην ὅτι πᾶσαν ὁμοῦ τὴν ἀφ' οὗ γεγόνασιν
ἀνθρωποι τῷ λόγῳ τις συλλαβὼν καὶ εἰς ἓν ἀθροίσας
εὐδαιμονίαν οὐδὲ πολλοστῷ μέρει τῶν ἀγαθῶν
ἐκείνων εὐρήσει παρισουμένην, ἀλλὰ πλεῖον τοῦ ἐν

ἐκείνοις ἐλαχίστου τὰ σύμπαντα τῶν τῇδε καλῶν
κατὰ τὴν ἀξίαν ἀφεστηκότα ἢ καθ' ὅσον σκιὰ καὶ
ὄναρ τῶν ἀληθῶν ἀπολείπεται. Μᾶλλον δέ, ἴν'
οἰκειοτέρῳ χρήσωμαι τῷ παραδείγματι, ὅσω ψυχὴ
τοῖς πᾶσι τιμιωτέρα σώματος, τοσούτῳ καὶ τῶν βίων
ἐκατέρων ἐστὶ τὸ διάφορον. Εἰς δὲ τοῦτον ἄγουσι μὲν
Ἱεροὶ Λόγοι, δι' ἀπορρήτων ἡμᾶς ἐκπαιδεύοντες.
Ἔως γε μὴν ὑπὸ τῆς ἡλικίας ἐπακούειν τοῦ βάθους
τῆς διανοίας αὐτῶν οὐχ οἷόν τε, ἐν ἑτέροις οὐ πάντη
διεστηκόσιν, ὥσπερ ἐν σκιαῖς τισικαὶ κατόπτροις, τῷ
τῆς ψυχῆς ὁμματι τέως προγυμναζόμεθα, τοὺς ἐν τοῖς
τακτικοῖς τὰς μελέτας ποιούμενους μιμούμενοι· οἱ γε,
ἐν χειρονομίαις καὶ ὀρχήσεσι τὴν ἐμπειρίαν
κτησάμενοι, ἐπὶ τῶν ἀγώνων τοῦ ἐκ τῆς παιδιᾶς
ἀπολαύουσι κέρδους. Καὶ ἡμῖν δὲ οὖν ἀγῶνα
προκεῖσθαι πάντων ἀγώνων μέγιστον νομίζειν
χρεῶν, ὑπὲρ οὗ πάντα ποιητέον ἡμῖν καὶ πονητέον
εἰς δύναμιν ἐπὶ τὴν τούτου παρασκευήν, καὶ ποιηταῖς
καὶ λογοποιοῖς καὶ ῥήτορσι καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις
ὁμιλητέον ὅθεν ἂν μέλλῃ πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς
ἐπιμέλειαν ὠφέλειά τις ἔσσεσθαι. Ὡσπερ οὖν οἱ
δευσοποιοί, παρασκευάσαντες πρότερον θεραπείαις
τισὶ, ὃ τι ποτ' ἂν ᾗ τὸ δεξόμενον τὴν βαφήν, οὕτω τὸ
ἄνθος ἐπάγουσιν, ἂν τε ἀλουργόν, ἂν τέ τι ἕτερον ᾗ·
τὸν αὐτὸν δὲ καὶ ἡμεῖς τρόπον, εἰ μέλλει ἀνέκπλυτος
ἡμῖν ἢ τοῦ καλοῦ παραμένειν δόξα, τοῖς ἔξω δὲ
τούτοις προτελεσθέντες, τηνικαῦτα τῶν ἱερῶν καὶ
ἀπορρήτων ἐπακουσόμεθα παιδευμάτων· καὶ οἷον ἐν
ὔδατι τὸν ἥλιον ὁρᾶν ἐθισθέντες οὕτως αὐτῷ
προσβαλοῦμεν τῷ φωτὶ τὰς ὄψεις.

3. Εἰ μὲν οὖν ἔστι τις οἰκειότης πρὸς ἀλλήλους
τοῖς λόγοις, προὔργου ἂν ἡμῖν αὐτῶν ἢ γνῶσις

γένοιτο· εἰ δὲ μή, ἀλλὰ τό γε παράλληλα θέντας
καταμαθεῖν τὸ διάφορον οὐ μικρὸν εἰς βεβαίωσιν
τοῦ βελτίονος. Τίνι μέντοι καὶ παρεικάσας τῶν
παιδεύσεων ἐκατέραν, τῆς εἰκόνος ἂν τύχοις; Ἦπου
καθάπερ φυτοῦ οἰκεία μὲν ἀρετὴ τῷ καρπῷ βρύειν
ὠραίω, φέρει δέ τινα κόσμον καὶ φύλλα τοῖς κλάδοις
περισειόμενα· οὕτω δὴ καὶ ψυχῇ προηγουμένως μὲν
καρπὸς ἡ ἀλήθεια, οὐκ ἄχαρί γε μὴν οὐδὲ τὴν
θύραθενσοφίαν περιβεβλησθαι, οἷόν τινα φύλλα
σκέπην τε τῷ καρπῷ καὶ ὄψιν οὐκ ἄωρον
παρεχόμενα. Λέγεται τοίνυν καὶ Μωϋσῆς ἐκεῖνος ὁ
πάνυ, οὗ μέγιστόν ἐστιν ἐπὶ σοφίᾳ παρὰ πᾶσιν
ἀνθρώποις ὄνομα, τοῖς Αἰγυπτίων μαθήμασιν
ἐγγυμνασάμενος τὴν διάνοιαν, οὕτω προσελθεῖν τῇ
θεωρίᾳ τοῦ ὄντος. Παραπλησίως δὲ τούτῳ, κἂν τοῖς
κάτω χρόνοις, τὸν σοφὸν Δανιὴλ ἐπὶ Βαβυλῶνός
φασὶ τὴν Χαλδαίων σοφίαν καταμαθόντα, τότε τῶν
θεῶν ἄψασθαι παιδευμάτων.

4. 'Αλλ' ὅτι μὲν οὐκ ἄχρηστον ψυχᾷς μαθήματα τὰ
ἔξωθεν δὴ ταῦτα ἱκανῶς εἴρηται· ὅπως γε μὴν
αὐτῶν μεθεκτέον ὑμῖν ἐξῆς ἂν εἴη λέγειν. Πρῶτον μὲν
οὖν τοῖς παρὰ τῶν ποιητῶν, ἴν' ἐντεῦθεν ἄρξωμαι,
ἐπεὶ παντοδαποῖτινές εἰσι κατὰ τοὺς λόγους, μὴ
πᾶσιν ἐφεξῆς προσέχειν τὸν νοῦν, ἀλλ' ὅταν μὲν [τὰς]
τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν πράξεις ἡ λόγους ὑμῖν διεξίωσιν,
ἀγαπᾶν τε καὶ ζηλοῦν, καὶ ὀτιμάλιστα πειρᾶσθαι
τοιούτους εἶναι, ὅταν δὲ ἐπὶ μοχθηροῦς ἀνδρας
ἔλθωσι τῇ μιμήσει, ταῦτα δεῖ φεύγειν
ἐπιφρασσομένους τὰ ὧτα οὐχ ἥττον ἢ τὸν Ὀδυσσεᾶ
φασὶν ἐκεῖνοι τὰ τῶν Σειρήνων μέλη. Ἡ γὰρ πρὸς
τοὺς φαύλους τῶν λόγων συνήθεια ὁδὸς τίς ἐστιν ἐπὶ
τὰ πράγματα. Διὸ δὴ πάσῃ φυλακῇ τὴν ψυχὴν

τηρητέον, μὴ διὰ τῆς τῶν λόγων ἡδονῆς
παραδεξάμενοί τι λάθωμεν τῶν χειρόνων, ὥσπερ
οἱ τὰ δηλητήρια μετὰ τοῦ μέλιτος προσιέμενοι. Οὐ
τοίνυν <έν πᾶσιν> ἐπαινεσόμεθα τοὺς ποιητάς, οὐ
λοιδορουμένους, οὐ σκώπτοντας, οὐκ ἐρῶντας ἢ
μεθύοντας μιμουμένους, οὐχ ὅταν τραπέζῃ πληθούσῃ
καὶ ὠδαῖς ἀνειμέναις τὴν εὐδαιμονίαν ὀρίζωνται.
Πάντων δὲ ἥκιστα περὶ θεῶν τι διαλεγόμενοις
προσέξομεν, καὶ μάλισθ' ὅταν ὡς περὶ πολλῶν τε
αὐτῶν διεξίωσι καὶ τούτων οὐδ'
ὁμονοούντων. Ἀδελφὸς γὰρ δὴ παρ' ἐκείνοις
διαστασιάζει πρὸς ἀδελφόν, καὶ γονεὺς πρὸς παῖδας,
καὶ τούτοις αὖθις πρὸς τοὺς τεκόντας πόλεμός ἐστιν
ἀκήρυκτος. Μοιχείας δὲ θεῶν καὶ ἔρωτας καὶ μίξεις
ἀναφανδόν, καὶ ταύτας γε μάλιστα τοῦ κορυφαίου
πάντων καὶ ὑπάτου Διός, ὡς αὐτοὶ λέγουσιν, ἅκᾶν
περὶ βοσκημάτων τις λέγων ἐρυθριάσειε, τοῖς
ἐπισκηνῆς καταλείψομεν. Ταῦτά δὴ ταῦτα λέγειν καὶ
περὶ συγγραφέων ἔχω, καὶ μάλισθ' ὅταν ψυχαγωγίας
ἕνεκα τῶν ἀκούοντων λογοποιῶσι. Καὶ ῥητόρων δὲ
τὴν περὶ τὸ ψεύδεσθαι τέχνην οὐ μιμησόμεθα. Οὔτε
γὰρ ἐν δικαστηρίοις, οὔτ' ἐν ταῖς ἄλλαις πράξεσιν
ἐπιτήδειον ἡμῖν τὸ ψεῦδος, τοῖς τὴν ὀρθὴν ὁδὸν καὶ
ἀληθῆ προελομένοις τοῦ βίου, οἷς τὸ μὴ δικάζεσθαι
νόμῳ προστεταγμένον ἐστίν. Ἀλλ' ἐκεῖνα αὐτῶν
μᾶλλον ἀποδεξόμεθα, ἐν οἷς ἀρετὴν ἐπήνεσαν, ἢ
πονηρίαν διέβαλον. Ὡς γὰρ τῶν ἀνθέων τοῖς μὲν
λοιποῖς ἄχρι τῆς εὐωδίας ἢ τῆς χρώας ἐστὶν ἢ
ἀπόλαυσις, ταῖς μελίτταις δ' ἄρα καὶ μέλι λαμβάνειν
ἀπ' αὐτῶν ὑπάρχει, οὔτω δὲ κἀνταῦθα τοῖς μὴ τὸ ἡδὺ
καὶ ἐπίχαρι μόνον τῶν τοιούτων λόγων διώκουσιν
ἔστι τινὰ καὶ ὠφέλειαν ἀπ' αὐτῶν εἰς τὴν ψυχὴν
ἀποθέσθαι. Κατὰ πᾶσαν δὴ οὖν τῶν μελιττῶν τὴν

εἰκόνα τῶν λόγων ἡμῖν μεθεκτέον. Ἐκεῖναίτε γὰρ οὔτε ἅπασι τοῖς ἄνθεσι παραπλησίως ἐπέρχονται, οὔτε μὴν οἷς ἂν ἐπιπτῶσιν ὅλα φέρειν ἐπιχειροῦσιν, ἀλλ' ὅσον αὐτῶν ἐπιτήδειον πρὸς τὴν ἐργασίαν λαβοῦσαι, τὸ λοιπὸν χαίρειν ἀφῆκαν· ἡμεῖς τε, ἦν σωφρονῶμεν, ὅσον οἰκεῖον ἡμῖν καὶ συγγενὲς τῇ ἀληθείᾳ παρ' αὐτῶν κοιμισάμενοι, ὑπερβησόμεθα τὸ λειπόμενον. Καὶ καθάπερ τῆς ῥοδωνιᾶς τοῦ ἄνθους δρεψάμενοι τὰς ἀκάνθας ἐκκλίνομεν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων λόγων ὅσον χρήσιμον καρπωσάμενοι, τὸ βλαβερὸν φυλαξόμεθα. Εὐθὺς οὖν ἐξ ἀρχῆς ἐπισκοπεῖν ἕκαστον τῶν μαθημάτων, καὶ συναρμόζειν τῷ τέλει προσῆκε, κατὰ τὴν Δωρικὴν παροιμίαν, τὸν λίθον ποτὶ τὰν σπάρτον ἄγοντας.

5. Καὶ ἐπειδὴ περ δι' ἀρετῆς ἐπὶ τὸν βίον ἡμῖν καταθεῖναι δεῖ τὸν ἕτερον, εἰς ταύτην δὲ πολλὰ μὲν ποιηταῖς, πολλὰ δὲ συγγραφεῦσι, πολλῶ δὲ ἔτι πλείω φιλοσόφοις ἀνδράσιν ὕμνηται, τοῖς τοιούτοις τῶν λόγων μάλιστα προσεκτέον. Οὐ μικρὸν γὰρ τὸ ὄφελος, οἰκειότητά τινα καὶ συνήθειαν ταῖς τῶν νέων ψυχαῖς τῆς ἀρετῆς ἐγγενέσθαι· ἐπεὶ περ ἀμετάστατα πέφυκεν εἶναι τὰ τῶν τοιούτων μαθήματα, δι' ἀπαλότητα τῶν ψυχῶν εἰς βάθος ἐνσημαινόμενα. Ἡ τίποτε ἄλλο διανοηθέντα τὸν Ἡσίοδον ὑπολάβωμεν ταυτίποιῆσαι τὰ ἔπη ἃ πάντες ἄδουσιν, ἢ οὐχὶ προτρέποντα τοὺς νέους ἐπ' ἀρετὴν; Ὅτι τραχεῖα μὲν πρῶτον καὶ δύσβατος καὶ ἰδρωτὸς συχνοῦ καὶ πόνου πλήρης ἡ πρὸς ἀρετὴν φέρουσα καὶ ἀνάντης ὁδός. Διόπερ οὐ παντὸς οὔτε προσβῆναι αὐτῇ διὰ τὸ ὄρθιον, οὔτε προσβάντα ῥαδίως ἐπὶ τὸ ἄκρον ἐλθεῖν. Ἄνω δὲ γενομένῳ ὁρᾶν ὑπάρχει ὥς μὲν λεία τε καὶ καλή, ὥς δὲ ῥαδία τε καὶ εὐπορος, καὶ τῆς ἐτέρας ἡδίων τῆς ἐπὶ

τὴν κακίαν ἀγούσης, ἣν ἀθρόον εἵναι λαβεῖν ἐκ τοῦ
σύνεγγυς ὁ αὐτὸς οὗτος ποιητῆς ἔφησεν. Ἐμοὶ μὲν
γὰρ δοκεῖ οὐδὲν ἕτερον ἢ προτρέπων ἡμᾶς ἐπ' ἀρετὴν,
καὶ προκαλούμενος ἅπαντας ἀγαθοὺς εἶναι,
ταῦτα διελθεῖν καὶ ὥστε μὴ καταμαλακισθέντας πρὸς
τοὺς πόνους προαποστῆναι τοῦ τέλους. Καὶ μέντοι,
καὶ εἴ τις ἕτερος εἰκότα τούτοις τὴν ἀρετὴν ὑμνησεν,
ὥς εἰς ταῦτόν ἡμῖν φέροντας τοὺς λόγους
ἀποδεχώμεθα. Ὡς δ' ἐγὼ τινος ἤκουσα δεινοῦ
καταμαθεῖν ἀνδρὸς ποιητοῦ διάνοιαν, πᾶσα μὲν ἡ
ποίησις τῷ Ὀμήρῳ ἀρετῆς ἐστὶν ἔπαινος, καὶ πάντα
αὐτῷ πρὸς τοῦτο φέρει, ὃ τι μὴ πάρεργον· οὐχ ἥκιστα
δὲ ἐν οἷς τὸν στρατηγὸν τῶν Κεφαλλήνων πεποίηκε,
γυμνὸν ἐκ τοῦ ναυαγίου περισωθέντα, πρῶτον μὲν
αἰδέσθαι τὴν βασιλίδά φανέντα μόνον· τοσούτου δεῖν
αἰσχύνῃν ὀφλῆσαι γυμνὸν ὀφθέντα, ἐπειδὴ περ αὐτὸν
ἀρετῇ ἀντὶ ἱματίων κεκοσμημένον ἐποίησε· ἔπειτα
μέντοι καὶ τοῖς λοιποῖς Φαίαξι τοσούτου
ἄξιον νομισθῆναι ὥστε ἀφέντας τὴν τρυφὴν ἢ
συνέζων, ἐκεῖνον ἀποβλέπειν καὶ ζηλοῦν ἅπαντας, καὶ
μηδένα Φαιάκων ἐν τῷ τότε εἶναι ἄλλο τι ἂν εὖ ξασθαι
μᾶλλον ἢ Ὀδυσσέα γενέσθαι, καὶ ταῦτα ἐκ ναυαγίου
περισωθέντα. Ἐν τούτοις γὰρ ἔλεγεν ὁ τοῦ ποιητοῦ
τῆς διανοίας ἐξηγητῆς μονονουχίβοῶντα λέγειν τὸν
Ὅμηρον ὅτι· Ἀρετῆς ὑμῖν ἐπιμελητέον, ὧς ἄνθρωποι, ἢ
καὶ ναυαγήσαντι συνεκνήχεται καὶ ἐπὶ τῆς χέρσου
γενόμενον γυμνὸν τιμιώτερον ἀποδείξει τῶν
εὐδαιμόνων Φαιάκων. Καὶ γὰρ οὕτως ἔχει. Τὰ μὲν
ἄλλα τῶν κτημάτων οὐ μᾶλλον τῶν ἐχόντων ἢ καὶ
οὐτινοσοῦν τῶν ἐπιτυχόντων ἐστίν, ὥσπερ ἐν παιδιᾷ
κύβων τῇδε κάκεῖσε μεταβαλλόμενα· μόνη δὲ
κτημάτων ἡ ἀρετὴ ἀναφαίρετον, καὶ ζῶντι καὶ

τελευτήσαντι παραμένουσα. Ὅθεν δὴ καὶ Σόλων μοι
δοκεῖ πρὸς τοὺς εὐπόρους εἰπεῖν τό·

Ἄλλ' ἡμεῖς αὐτοῖς οὐ διαμειψόμεθα

τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον· ἐπεὶ τὸ μὲν ἔμπεδον αἰεὶ,

χρήματα δ' ἀνθρώπων ἄλλοτε ἄλλος ἔχει.

Παραπλήσια δὲ τούτοις καὶ τὰ Θεόγνιδος, ἐν οἷς
φησιτὸν θεόν, ὄντινα δὴ καὶ φησι, τοῖς ἀνθρώποις τὸ
τάλαντον ἐπιρρέπειν ἄλλοτε ἄλλως, «ἄλλοτε μὲν
πλουτεῖν, ἄλλοτε δὲ μηδὲν ἔχειν».

Καὶ μὴν καὶ ὁ Κεῖός που σοφιστὴς τῶν ἑαυτοῦ
συγγραμμάτων ἀδελφὰ τούτοις εἰς ἀρετὴν καὶ
κακίαν ἐφιλοσόφησεν· ὧ δὴ καὶ αὐτῷ τὴν διάνοιαν
προσεκτέον· οὐ γὰρ ἀπόβλητος ὁ ἀνὴρ. Ἔχει δὲ οὕτω
πῶς ὁ λόγος αὐτῷ, ὅσα ἐγὼ τοῦ ἀνδρὸς τῆς διανοίας
μέμνημαι, ἐπεὶ τά γε ῥήματα οὐκ ἐπίσταμαι, πλήν γε
δὴ ὅτι ἀπλῶς οὕτως εἴρηκεν ἄνευ μέτρου· ὅτι νέω
ὄντι τῷ Ἡρακλεῖ κομιδῇ, καὶ σκεδὸν ταύτην ἄγοντι
τὴν ἡλικίαν, ἣν καὶ ὑμεῖς νῦν, βουλευομένῳ ποτέραν
τράπηται τῶν ὁδῶν, τὴν διὰ τῶν πόνων ἄγουσαν
πρὸς ἀρετὴν, ἢ τὴν ῥάστην, προσελθεῖν δύο γυναῖκας,
ταύτας δὲ εἶναι Ἀρετὴν καὶ Κακίαν. Εὐθύς μὲν οὖν καὶ
σιωπώσας ἐμφαίνειν ἀπὸ τοῦ σχήματος τὸ διάφορον.
Εἶναι γὰρ τὴν μὲν ὑπὸ κομμωτικῆς διεσκευασμένην
εἰς κάλλος, καὶ ὑπὸ τρυφῆς διαρρεῖν, καὶ πάντα ἄσμὸν
ἡδονῆς ἐξηρτημένην ἄγειν· ταῦτά τε οὖν
δεικνύναι, καὶ ἔτι πλείω τούτων ὑπισχνουμένην,
ἔλκειν ἐπιχειρεῖν τὸν Ἡρακλέα πρὸς ἑαυτήν· τὴν δ'
ἐτέραν κατεσκληκέναι, καὶ αὐχμεῖν, καὶ σύντονον
βλέπειν, καὶ λέγειν τοιαῦτα ἕτερα· ὑπισχνεῖσθαι γὰρ

οὐδὲν ἀνειμένον, οὐδὲ ἡδύ, ἀλλ' ἰδρῶτας μυρίους καὶ πόνους καὶ κινδύνους, διὰ πάσης ἡπείρου τε καὶ θαλάσσης, ἄθλον δὲ τούτων εἶναι θεὸν γενέσθαι, ὡς ὁ ἐκείνου λόγος· ἥπερ δὴ καὶ τελευτῶντα τὸν Ἡρακλέα συνέπεσθαι.

6. Καὶ σχεδὸν ἅπαντες ὧν δὴ καὶ λόγος τίς ἐστιν ἐπίσοφία, ἢ μικρὸν ἢ μεῖζον εἰς δύναμιν ἕκαστος ἐν τοῖς ἑαυτῶν συγγράμμασιν ἀρετῆς ἔπαινον διεξῆλθον· οἷς πειστέον καὶ πειρατέον ἐπὶ τοῦ βίου δεικνύναι τοὺς λόγους. Ὡς ὃ γε τὴν ἄχρι ῥημάτων παρὰ τοῖς ἄλλοις φιλοσοφίαν ἔργῳ βεβαιῶν

οἷος πέπνυται· τοὶ δὲ σκιαὶ αἴσσουσι.

Καί μοι δοκεῖ τὸ τοιοῦτον παραπλήσιον εἶναι ὥσπερ ἂν εἰ ζωγράφου θαυμαστόν τι οἷον κάλλος ἀνθρώπου μιμησαμένου, ὃ δὲ αὐτὸς εἶη τοιοῦτος ἐπὶ τῆς ἀληθείας οἷον ἐπιτῶν πινάκων ἐκεῖνος ἔδειξεν. Ἐπεὶ τό γε λαμπρῶς μὲν ἐπαινέσαι τὴν ἀρετὴν εἰς τὸ μέσον, καὶ μακροὺς ὑπὲρ αὐτῆς ἀποτείνειν λόγους, ἰδίᾳ δὲ τὸ ἡδὺ πρὸ τῆς σωφροσύνης, καὶ τὸ πλεόν ἔχειν πρὸ τοῦ δικαίου τιμᾶν, εἰκέναι φαίην ἂν ἔγωγε τοῖς ἐπὶ σκηνῆς ὑποκρινομένοις τὰ δράματα· οἷ ὡς βασιλεῖς καὶ δυνάσται πολλάκις εἰσέρχονται, οὔτε βασιλεῖς ὄντες, οὔτε δυνάσται, οὐδὲ μὲν οὖν τυχόν ἐλεύθεροι τὸ παράπαν. Εἴτα μουσικὸς μὲν οὐκ ἀνέκων δέξαιτο ἀνάρμοστον αὐτῷ τὴν λύραν εἶναι, καὶ χοροῦ κορυφαῖος μὴ ὅτι μάλιστα συνάδοντα τὸν χορὸν ἔχειν· αὐτὸς δὲ τις ἕκαστος διαστασιάσει πρὸς ἑαυτόν, καὶ οὐχὶ τοῖς λόγοις ὁμολογοῦντα τὸν βίον παρέξεται; ἀλλ'

«ἡ γλῶττα μὲν ὁμῶμοκεν, ἡ δὲ φρὴν ἀνώμοτος»

κατ' Εὐριπίδην ἐρεῖ; καὶ τὸ δοκεῖν ἀγαθὸς πρὸ τοῦ εἶναι διώξεται; Ἄλλ' οὗτός ἐστιν ὁ ἔσχατος τῆς ἀδικίας ὄρος, εἴ τι δεῖ Πλάτωνι πείθεσθαι, τὸ δοκεῖν δίκαιον εἶναι μὴ ὄντα.

7. Τοὺς μὲν οὖν τῶν λόγων οἱ τὰς τῶν καλῶν ἔχουσιν ὑποθήκας, οὕτως ἀποδεχόμεθα. Ἐπειδὴ δὲ καὶ πράξεις σπουδαῖαι τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν ἢ μνήμης ἀκολουθία πρὸς ἡμᾶς διασώζονται, ἢ ποιητῶν ἢ συγγραφέων φυλαττόμεναι λόγοις, μηδὲ τῆς ἐντεῦθεν ὠφελείας ἀπολειπόμεθα. Οἷον, ἐλοιδόρει τὸν Περικλέα τῶν ἐξ ἀγορᾶς τις ἀνθρώπων· ὁ δὲ οὐ προσεῖχε· καὶ εἰς πᾶσαν διήρκεσαν τὴν ἡμέραν, ὁ μὲν ἀφειδῶς πλύνων αὐτὸν τοῖς ὀνείδεσιν, ὁ δὲ οὐ μέλοναύτῳ. Εἶτα, ἐσπέρας ἤδη καὶ σκότους, ἀπαλλαττόμενον μόλις ὑπὸ φωτὶ παρέπεμψε Περικλῆς, ὅπως αὐτῷ μὴ διαφθαρεῖ τὸ πρὸς φιλοσοφίαν γυμνάσιον. Πάλιν τις Εὐκλείδῃ τῷ Μεγαρόθεν παροξυνθεὶς θάνατον ἠπέλιψε καὶ ἐπώμοσεν· ὁ δὲ ἀντώμοσεν ἢ μὴν ἰλεώσασθαι αὐτὸν καὶ παύσειν χαλεπῶς πρὸς αὐτὸν ἔχοντα. Πόσου ἄξιον τῶν τοιούτων τι παραδειγμάτων εἰσελθεῖν τὴν μνήμην, ἀνδρὸς ὑπὸ ὀργῆς ἤδη κατεχομένου; Τῇ τραγωδίᾳ γὰρ οὐ πιστευτέον «ἀπλῶς» λεγούσῃ «ἐπ' ἐχθροὺς θυμὸς ὀπλίζει χέρα», ἀλλὰ μάλιστα μὲν μηδὲ διανίστασθαι πρὸς θυμὸν τὸ παράπαν, εἰ δὲ μὴ ῥάδιον τοῦτο, ἀλλ' ὥσπερ χαλινὸν αὐτῷ τὸν λογισμὸν ἐμβάλλοντας, μὴ ἔαν ἐκφέρεσθαι περαιτέρω. Ἐπαναγάγωμεν δὲ τὸν λόγον αὖθις πρὸς τὰ τῶν σπουδαίων πράξεων παραδείγματα. Ἐτυπτε τις τὸν Σωφρονίσκου Σωκράτην εἰς αὐτὸ τὸ πρόσωπον ἐμπεσὼν ἀφειδῶς· ὁ δὲ οὐκ ἀντῆρεν, ἀλλὰ παρεῖχε τῷ παροينوῦντι τῆς ὀργῆς ἐμφορεῖσθαι, ὥστε

ἐξοιδεῖν ἤδη καὶ ὑπουλοναύτῳ τὸ πρόσωπον ὑπὸ τῶν
πληγῶν εἶναι. Οὐδ' οὖν ἐπαύσατο τύπτων, ἄλλο μὲν
οὐδὲν ὁ Σωκράτης ποιῆσαι, ἐπιγράψαι δὲ τῷ μετώπῳ
λέγεται, ὥσπερ ἀνδριάντι τὸν δημιουργόν, ὁ δὲ εἶνα
ἐποίει· καὶ τοσοῦτον ἀμύνασθαι. Ταῦτα σχεδὸν εἰς
ταύτὸν τοῖς ἡμετέροις φέροντα πολλοῦ ἄξιον εἶναι
μιμήσασθαι τοὺς τηλικούτους φημί. Τουτὶ μὲν γὰρ τὸ
τοῦ Σωκράτους ἀδελφὸν ἐκείνῳ τῷ
παραγγέλματι, ὅτι τῷ τύπτοντι κατὰ τῆς σιαγόνος καὶ
τὴν ἐτέραν παρέχειν προσῆκε, τοσούτου δεῖν
ἀπαμύνασθαι, τὸ δὲ τοῦ Περικλέους ἢ τὸ Εὐκλείδου
τῷ τοὺς διώκοντας ὑπομένειν καὶ πράως αὐτῶν τῆς
ὀργῆς ἀνέχεσθαι, καὶ τῷ τοῖς ἐχθροῖς εὐχεσθαι τὰ
ἀγαθὰ, ἀλλὰ μὴ ἐπαρᾶσθαι. Ὡς ὁ γε ἐν τούτοις
προπαιδευθεὶς οὐκ ἔτ' ἂν ἐκείνοις ὥς
ἀδυνάτοις διαπιστήσειεν. Οὐδ' ἂν παρέλθοιμι τὸ τοῦ
Ἀλεξάνδρου, ὃς τὰς θυγατέρας Δαρείου αἰχμαλώτους
λαβὼν θαυμαστὸν τιοῖον τὸ κάλλος παρέχειν
μαρτυρουμένας οὐδὲ προσιδεῖν ἠξίωσεν, αἰσχρὸν
εἶναι κρίνων τὸν ἄνδρα ἐλόντα γυναικῶν ἡττηθῆναι.
Τουτὶ γὰρ εἰς ταύτὸν ἐκείνῳ φέρει, ὅτι ὀέμβλέψας
πρὸς ἡδονὴν γυναικί, κἂν μὴ τῷ ἔργῳ τὴν μοιχείαν
ἐπιτελέσῃ, ἀλλὰ τῷ γε τὴν ἐπιθυμίαν τῇ
ψυχῇ παραδέξασθαι, οὐκ ἀφίεται τοῦ ἐγκλήματος. Τὸ
δὲ τοῦ Κλεινίου, τῶν Πυθαγόρου γνωρίμων ἐνός,
χαλεπὸν πιστεῦσαι ἀπὸ ταύτομάτου συμβῆναι τοῖς
ἡμετέροις, ἀλλ' οὐχὶ μιμησαμένου σπουδῇ. Τί δὲ ἦν ὃ
ἐποίησεν ἐκεῖνος; Ἐξὸνδ' ὅρκου τριῶν ταλάντων
ζημίαν ἀποφυγεῖν, ὃ δὲ ἀπέτισε μᾶλλον ἢ ὥμοσε, καὶ
ταῦτα εὐορκεῖν μέλλων, ἀκούσας ἐμοῖδοκεῖν τοῦ
προστάγματος τὸν ὅρκον ἡμῖν ἀπαγορεύοντος.

8. 'Αλλ', ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἔλεγον, πάλιν γὰρ εἰς ταύτὸν ἐπανάγωμεν, οὐ πάντα ἐφεξῆς παραδεκτέον ἡμῖν, ἀλλ' ὅσα χρήσιμα. Καὶ γὰρ αἰσχροὺς τῶν μὲν σιτίων τὰ βλαβερά διωθεῖσθαι, τῶν δὲ μαθημάτων ἅ τὴν ψυχὴν ἡμῶν τρέφει μηδὲν λόγον ἔχειν, ἀλλ' ὥσπερ χειμάρρουν παρασύροντας ἅπαν τὸ προστυχὸν ἐμβάλλεσθαι. Καίτοι τίνα ἔχει λόγον, κυβερνήτην μὲν οὐκ εἰκῇ τοῖς πνεύμασιν ἐφίεναι, ἀλλὰ πρὸς ὄρμους εὐθύνειν τὸ σκάφος, καὶ τοξότην κατὰ σκοποῦ βάλλειν, καὶ μὲν δὴ καὶ χαλκευτικὸν τίνα ἢ τεκτονικὸν ὄντα τοῦ κατὰ τὴν τέχνην ἐφίεσθαι τέλους, ἡμᾶς δὲ καὶ τῶν τοιούτων δημιουργῶν ἀπολείπεσθαι, πρὸς γε τὸ συνορᾶν δύνασθαι τὰ ἡμέτερα; Οὐ γὰρ δὴ τῶν μὲν χειρωνακτῶν ἐστὶ τι πέρας τῆς ἐργασίας, τοῦ δὲ ἀνθρωπίνου βίου σκοπὸς οὐκ ἔστι, πρὸς ὃν ἀφορῶντα πάντα ποιεῖν καὶ λέγειν χρή τὸν γε μὴ τοῖς ἀλόγοις παντάπασι προσεικέναι μέλλοντα· ἢ οὕτως ἂν εἴημεν ἀτεχνῶς κατὰ τῶν πλοίων τὰ ἀνερμάτιστα, οὐδενὸς ἡμῖν νοῦ ἐπὶ τῶν τῆς ψυχῆς οἰάκων καθεζομένου, εἰκῇ κατὰ τὸν βίον ἄνω καὶ κάτω περιφερόμενοι. 'Αλλ' ὥσπερ ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσιν, εἰ δὲ βούλει, τοῖς μουσικῆς, ἐκείνων εἰσὶ τῶν ἀγώνων αἱ μελέται ὧν περοὶ στέφανοι, καὶ οὐδεὶς γε πάλιν ἀσκῶν ἢ παγκράτιον εἵτα κιθαρίζειν ἢ αὐλεῖν μελετᾷ. Οὐκ οὖν ὁ Πολυδάμας γε, ἀλλ' ἐκεῖνος πρὸ τοῦ ἀγῶνος τοῦ Ὀλυμπιάσι τὰ ἄρματα ἵστη τρέχοντα, καὶ διὰ τούτων τὴν ἰσχὺν ἐκράτυνε. Καὶ ὁ γε Μίλων ἀπὸ τῆς ἀληθειμμένης ἀσπίδος οὐκ ἐξωθεῖτο, ἀλλ' ἀντεῖχεν ὠθούμενος οὐχ ἥττον ἢ οἱ ἀνδριάντες οἱ τῶ μολύβδῳ συνδεδεμένοι. Καὶ ἀπαξαπλῶς αἱ μελέται αὐτοῖς παρασκευαὶ τῶν ἄθλων ἦσαν. Εἰ δὲ τὰ Μαρσύου ἢ τὰ Ὀλύμπου τῶν Φρυγῶν περιειργάζοντο

κρούματα, καταλιπόντες τὴν κόνιν καὶ τὰ γυμνάσια, ταχύ γ' ἂν στεφάνων ἡδόξης ἔτυχον, ἢ διέφυγον τὸ μὴ καταγέλαστοι εἶναι κατὰ τὸ σῶμα; Ἄλλ' οὐ μέντοι οὐδ' ὁ Τιμόθεος τὴν μελωδίαν ἀφείδεν ἐν ταῖς παλαίστραις διηγεν. Οὐ γὰρ ἂν τοσοῦτον ὑπῆρξεν αὐτῷ διενεγκεῖν ἀπάντων τῇ μουσικῇ, ὥς γε τοσοῦτον περιῆν τῆς τέχνης ὥστε καὶ θυμὸν ἐγείρειν διὰ τῆς συντόνου καὶ αὐστηρᾶς ἁρμονίας, καὶ μέντοι καὶ χαλᾶν καὶ μαλάττειν πάλιν διὰ τῆς ἀνειμένης, ὁπότε βούλοιτο. Ταύτῃ τοι καὶ Ἀλεξάνδρῳ ποτὲ τὸ Φρύγιον ἐπαυλήσαντα ἐξαναστῆσαι αὐτὸν ἐπὶ τὰ ὄπλα λέγεται μεταξὺ δειπνοῦντα, καὶ ἐπαναγαγεῖν πάλιν πρὸς τοὺς συμπότας, τὴν ἁρμονίαν χαλάσαντα. Τοσαύτην ἰσχὺν ἔν τε μουσικῇ καὶ τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσι πρὸς τὴν τοῦ τέλους κτῆσιν ἡμελέτη παρέχεται. Ἐπεὶ δὲ στεφάνων καὶ ἀθλητῶν ἐμνήσθην, ἐκεῖνοι μὲν παθόντες ἐπὶ μυρίοις, καὶ πολλαχόθεν τὴν ῥώμην ἐαυτοῖς συναυξήσαντες, πολλὰ μὲν γυμναστικοῖς ἐνιδρώσαντες πόνοις, πολλὰς δὲ πληγὰς ἐν παιδοτρίβῳ λαβόντες, δίκαιον δὲ οὐ τὴν ἡδίστην, ἀλλὰ τὴν παρὰ τῶν γυμναστῶν αἰρούμενοι, καὶ τᾶλλα, ἵνα μὴ διατρίβω λέγων, οὕτω διάγοντες ὥς τὸν πρὸ τῆς ἀγωνίας βίον μελέτην εἶναι τῆς ἀγωνίας, τῆνικα ὅτε ἀποδύονται πρὸς τὸ στάδιον, καὶ πάντα πονοῦσι καὶ κινδυνεύουσιν, ὥστε κοτίνου λαβεῖν στέφανον ἢ σελίνου, ἢ ἄλλου τινὸς τῶν τοιούτων, καὶ νικῶντες ἀναρρηθῆναι παρὰ τοῦ κήρυκος. Ἡμῖν δέ, οἷς ἄθλα τοῦ βίου πρόκειται οὕτω θαυμαστὰ πλήθει τε καὶ μεγέθει ὥστε ἀδύνατα εἶναι ῥηθῆναι λόγῳ, ἐπ' ἅμφω καθεύδουσιν, καὶ κατὰ πολλὴν δαιτυμένους ἄδειαν, τῇ ἐτέρᾳ λαβεῖν τῶν χειρῶν ὑπάρξει; Πολλοὺ μὲν τ' ἂν ἄξιον ἦν ἡράθυμία τῷ βίῳ, καὶ ὁ γε Σαρδανάπαλος τὰ πρῶτα πάντων εἰς

εύδαιμονίαν ἐφέρετο, ἥ καὶ ὁ Μαργίτης, εἰ βούλει,
ὄνοϋτ' ἀροτῆρα, οὔτε σκαπτῆρα, οὔτε ἄλλο τι τῶν
κατὰ τὸνβίον ἐπιτηδείων εἶναι Ὅμηρος ἔφησεν, εἰ δὴ
Ὅμηρουταῦτα. Ἀλλὰ μὴ ἀληθὴς μᾶλλον ὁ τοῦ
Πιττακοῦ λόγος, ὃςχαλεπὸν ἔφησεν ἐσθλὸν ἔμμεναι;
Διὰ πολλῶν γὰρ δὴ τῶν ὄντι πόνων διεξελθοῦσι μόλις
ἂν τῶν ἀγαθῶν ἐκείνωντυχεῖν ἡμῖν περιγένοιτο, ὧν
ἐν τοῖς ἄνω λόγοις οὐδὲν εἶναι παράδειγμα τῶν
ἀνθρωπίνων ἐλέγομεν. Οὐ δὴ οὖν ῥαθυμητέον ἡμῖν,
οὐδὲ τῆς ἐν βραχεῖ ῥαστώνης μεγάλας ἐλπίδας
ἀνταλλακτέον, εἴπερ μὴ μέλλοιμεν ὀνειδῆ τε ἔξαι καὶ
τιμωρίας ὑφέξειν, οὔ τι παρὰ τοῖς ἀνθρώποις
ἐνθάδε(καίτοι καὶ τοῦτο οὐ μικρὸν τῷ γε νοῦν
ἔχοντι), ἀλλ' ἐντοῖς, εἴτε ὑπὸ γῆν, εἴτε καὶ ὅπου δὴ τοῦ
παντὸς ὄντα τυγχάνει, δικαιοτηρίοις. Ὡς τῷ μὲν
ἀκουσίως τοῦ προσήκοντος ἀμαρτύνει κἂν
συγγνώμη τις ἴσως παρὰ τοῦ Θεοῦ γένοιτο· τῷ δὲ
ἐξεπίτηδες τὰ χεῖρω προελομένῳ οὐδεμία παραίτησις
τὸ μὴ οὐχὶ πολλαπλασίῳ τὴν κόλασιν ὑποσχεῖν.

9. Τί οὖν ποιῶμεν; φαίη τις ἄν. Τί ἄλλο γε ἢ τῆς ψυχῆς
ἐπιμέλειαν ἔχειν, πᾶσαν σχολὴν ἀπὸ τῶν
ἄλλων ἄγοντας; Οὐ δὴ οὖν τῷ σώματι δουλευτέον, ὅτι
μὴ πᾶσα ἀνάγκη· ἀλλὰ τῇ ψυχῇ τὰ βέλτιστα
ποριστέον, ὥσπερ ἐκδεσμοτηρίου τῆς πρὸς τὰ τοῦ
σώματος πάθη κοινωνίας αὐτὴν διὰ φιλοσοφίας
λύοντας, ἅμα δὲ καὶ τὸ σῶμα τῶν παθῶν κρεῖττον
ἀπεργαζομένους, γαστρὶ μὲν γε τὰ ἀναγκαῖα
ὑπηρετοῦντας, οὐχὶ τὰ ἡδιστα, ὥς οἱ γε
τραπεζοποιούς τινες καὶ μαγείρους περινοοῦντες, καὶ
πᾶσαν διερευνώμενοι γῆν τε καὶ θάλασσαν, οἷόν τινα
χαλεπῶ δεσπότη φόρους ἀπάγοντες, ἐλεεινοὶ τῆς
ἀσχολίας, τῶν ἐν ἅδου κολαζομένων οὐδὲν πάσχοντες

ἀνεκτότερον, ἀτεχνῶς εἰς πῦρ ξαίνοντες, καὶ κοσκίνῳ
φέροντες ὕδωρ, καὶ εἰς τετρημένον ἀντλοῦντες πίθον,
οὐδὲν πέρας τῶν πόνων ἔχοντες. Κουράς δὲ καὶ
ἀμπεχόνας ἔξω τῶν ἀναγκαίων περιεργάζεσθαι, ἢ
δυστυχοῦντων ἐστί, κατὰ τὸν Διογένους λόγον, ἢ
ἀδικούντων. Ὡστε καλλωπιστὴν εἶναι
καί οὐ νόμαζεσθαι ὁμοίως αἰσχροῦ ἢ γεῖσθαι φημι δεῖν
τοὺς τοιοῦτους ὡς τὸ ἐταιρεῖν ἢ ἀλλοτρίοις γάμοις
ἐπιβουλεύειν. Τί γὰρ ἂν διαφέροι, τῷ γε νοῦν ἔχοντι,
ξυστίδα ἀναβεβλήσθαι, ἢ τι τῶν φαύλων ἱμάτιον
φέρειν, ἕως ἂν μηδὲν ἐνδέη τοῦ πρὸς χειμῶνά τε εἶναι
καὶ θάλλπος ἀλεξητήριον; Καὶ τᾶλλα δὴ τὸν αὐτὸν
τρόπον μὴ περιττότερον τῆς χρείας κατεσκευάσθαι,
μηδὲ περιέπειν τὸ σῶμα πλέον ἢ ὡς ἄμεινον τῇ ψυχῇ.
Οὐχ ἦττον γὰρ ὄνειδος ἀνδρί, τῷ γεῶς ἀληθῶς τῆς
προσηγορίας ταύτης ἀξίῳ, καλλωπιστὴν καὶ
φιλοσώματον εἶναι, ἢ πρὸς ἄλλο τι τῶν παθῶν
ἀγεννῶς διακεῖσθαι. Τὸ γὰρ τὴν πᾶσαν σπουδὴν
εἰσφέρεισθαι ὅπως ὡς κάλλιστα αὐτῷ τὸ σῶμα ἔξοι οὐ
διαγινώσκοντός ἐστιν ἐαυτόν, οὐδὲ συνιέντος τοῦ
σοφοῦ παραγγέλματος, ὅτι οὐτὸ ὁρώμενόν ἐστιν ὁ
ἄνθρωπος, ἀλλὰ τινος δεῖ περιττοτέρας σοφίας, δι' ἧς
ἕκαστος ἡμῶν ὅστις ποτέ ἐστιν ἐαυτόν ἐπιγνώσεται.
Τοῦτο δὲ μὴ καθηραμένοις τὸν νοῦν ἀδυνατώτερον ἢ
λημῶντι πρὸς τὸν ἥλιον ἀναβλέψαι. Κάθαρσις δὲ
ψυχῆς, ὡς ἀθρόως τε εἶπεῖν καὶ ὑμῖν ἱκανῶς, τὰς διὰ
τῶν αἰσθήσεων ἡδονὰς ἀτιμάζειν· μὴ
ὀφθαλμοὺς ἐστιᾶν ταῖς ἀτόποις τῶν θαυματοποιῶν
ἐπιδείξεσιν, ἢ σωμάτων θέαις ἡδονῆς κέντρον
ἐναφιέντων, μὴ διὰ τῶν ὥτων διεφθαρμένην
μελωδίαν τῶν ψυχῶν καταχεῖν. Ἀνελευθερίας γὰρ δὴ
καὶ ταπεινότητος ἔκγονα πάθη ἐκ τοῦ τοιοῦδε τῆς
μουσικῆς εἶδους ἐγγίνεσθαι πέφυκεν. Ἀλλὰ τὴν

ἐτέραν μεταδιωκτέον ἡμῖν, τὴν ἀμείνω τε καὶ
εἰςᾧ μείνον φέρουσιν, ἧ καὶ Δαβὶδ χρώμενος, ὁ
ποιητὴς τῶν ἱερῶν ᾠδῶν, ἐκ τῆς μανίας, ὥς φασι,
τὸν βασιλέα καθίστη. Λέγεται δὲ καὶ Πυθαγόραν,
κωμασταῖς περιτυχόντα μεθύουσι, κελεῦσαι τὸν
αὐλητὴν τὸν τοῦ κώμου κατάρχοντα, μεταβαλόντα
τὴν ἁρμονίαν, ἐπαυλῆσαι σφισι τὸ Δῶριον· τοὺς δὲ
οὕτως ἀναφρονῆσαι ὑπὸ τοῦ μέλους ὥστε τοὺς
στεφάνους ῥίψαντας, αἰσχυνομένους
ἐπανελθεῖν. Ἅλλοι δὲ πρὸς αὐλὸν κορυβαντιῶσι καὶ
ἐκβακχεύονται. Τοσοῦτόν ἐστι τὸ διάφορον ὑγιῶς ἢ
μοχθηρᾶς μελωδίας ἀναπλησθῆναι. Ὡστε τῆς νῦν δὴ
κρατούσης ταύτης ἤττον ὑμῖν μεθεκτέον ἢ
οὐτινοσοῦν τῶν προδήλως αἰσχίστων. Ἄτμους γε μὴν
παντοδαποὺς ἡδονὴν ὁσφρήσει φέροντας τῷ ἀέρι
καταμιγνύναι, ἢ μύροις ἑαυτοὺς ἀναχρῶν νυθίσθαι, καὶ
ἀπαγορεύειν αἰσχύνομαι. Τί δ' ἂν τις εἴποι περὶ τομῇ
χρῆναι τὰς ἐν ἀφῇ καὶ γεύσει διώκειν ἡδονάς, ἢ
ὅτι καταναγκάζουσιν αὐταὶ τοὺς περὶ τὴν ἑαυτῶν
θήραν ἐσχολακότας, ὥσπερ τὰ θρέμματα, πρὸς τὴν
γαστέρα καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν συννευκότας ζῆν. Ἐνὶ δὲ
λόγῳ, παντὸς ὑπεροπτέον τοῦ σώματος τῷ μὴ ὡς ἐν
βορβόρῳ ταῖς ἡδοναῖς αὐτοῦ κατορωρύχθαι
μέλλοντι, ἢ τοσοῦτον ἀνθεκτέον αὐτοῦ ὅσον, φησὶ
Πλάτων, ὑπηρεσίαν φιλοσοφίας κτωμένους, εὐκότα
πρὸς λέγων τῷ Παύλῳ, ὃς παραινεῖ μηδεμίαν χρῆναι
τοῦ σώματος πρόνοιαν ἔχειν εἰς ἐπιθυμιῶν ἀφορμήν.
Ἡ τί διαφέρουσι οἱ τοῦ μὲν σώματος, ὡς ἂν κάλλιστα
ἔχοι, φροντίζουσι, τὴν δὲ χρησομένην αὐτῷ ψυχὴν ὡς
οὐδενὸς ἀξίαν περιορῶσι, τῶν περὶ τὰ ὄργανα
σπουδαζόντων, τῆς δὲ δι' αὐτῶν ἐνεργούσης τέχνης
καταμελούντων; Πᾶν μὲν οὖν τούτων ἀντίον κολάζειν
αὐτὸ καὶ κατέχειν, ὥσπερ θηρίου τὰς δόρμας, προσῆκε

καὶ τοὺς ἀπ' αὐτοῦ θορύβους ἐγγινομένους τῇ ψυχῇ
οἶονεὶ μάστιγι τῷ λογισμῷ καθικνουμένους κοιμίζειν,
ἀλλὰ μὴ πάντα χαλινὸν ἡδονῆς ἀνέντας περιορᾶν τὸν
νοῦν ὥσπερ ἡνίοχον ὑπὸ δυσσηνίων ἵππων ὕβρει
φερομένων παρασυρόμενον ἄγεσθαι· καὶ τοῦ
Πυθαγόρου μεμνήσθαι, ὃς τῶν συνόντων τινὰ
καταμαθὼν γυμνασίοις τε καὶ σιτίοις ἑαυτὸν εὖ μάλα
κατασαρκοῦντα·

*«Οὗτος, ἔφη, οὐ παύσῃ χαλεπώτερον σεαυτῷ
κατασκευάζων τὸ δεσμωτήριον;»*

Διὸ δὴ καὶ Πλάτωνά φασι, τὴν ἐκσώματος βλάβην
προειδόμενον, τὸ νοσῶδες χωρίον τῆς Ἀττικῆς τὴν
Ἀκαδημίαν καταλαβεῖν ἐξεπίτηδες, ἵνα τὴν ἄγαν
εὐπάθειαν τοῦ σώματος, οἷον ἀμπέλου τὴν εἰς
τὰ περιττὰ φορὰν, περικόπτοι. Ἐγὼ δὲ καὶ σφαλερὰν
εἶναι τὴν ἐπ' ἄκρον εὐεξίαν ἰατρῶν ἤκουσα. Ὅτε
τοίνυν ἢ ἄγαν αὕτη τοῦ σώματος ἐπιμέλεια αὐτῷτε
ἀλυσιτελὴς τῷ σώματι, καὶ πρὸς τὴν ψυχὴν
ἐμπόδιόν ἐστι, τό γε ὑποπεπτωκέναι τούτῳ καὶ
θεραπεύειν μανία σαφές. Ἀλλὰ μὴν εἰ τούτου γε
ὑπερορᾶν μελετήσασιν, σχολῇ γ' ἂν ἄλλο τι τῶν
ἀνθρωπίνων θαυμάσασιν. Τί γὰρ ἔτι χρησόμεθα
πλούτῳ, τὰς διὰ τοῦ σώματος ἡδονὰς ἀτιμάζοντες;
Ἐγὼ μὲν οὐχ ὁρῶ, πλὴν εἰ μή, κατὰ τοὺς ἐν τοῖς
μύθοις δράκοντας, ἡδονὴν τινα φέροι
θησαυροῖς κατορυγμένοις ἐπαγρυπνεῖν. Ὅ γε μὴν
ἐλευθερίως πρὸς τὰ τοιαῦτα διακεῖσθαι
πεπαιδευμένος πολλοῦ ἂν δέοιτα πεινόντι καὶ
αἰσχροῦ ἔργῳ ἢ λόγῳ ποτὲ προελέσθαι. Τὸ γὰρ τῆς
χρείας περιττότερον, κἂν Λύδιον ἢ ψῆγμα, κἂν τῶν
μυρμήκων ἔργον τῶν χρυσοφόρων, τοσοῦτῳ

πλέονάτιμάσει ὅσῳ περ ἂν ἦττον προσδέηται· αὐτὴν δὲ δῆπου τὴν χρεῖαν τοῖς τῆς φύσεως ἀναγκαίοις, ἀλλ' οὐ ταῖς ἡδοναῖς ὀριεῖται. Ὡς οἱ γε τῶν ἀναγκαίων ὄρων ἔξωγενόμενοι, παραπλησίως τοῖς κατὰ τοῦ πρανοῦς φερομένοις, πρὸς οὐδὲν στάσιμον ἔχοντες ἀποβῆναι, οὐδαμοῦ τῆς εἰς τὸ πρόσω φορᾶς ἴστανται· ἀλλ' ὅσῳ περ ἂν πλείω προσπεριβάλλωνται, τοῦ ἴσου δέονται ἢ καὶ πλείονος πρὸς τὴν τῆς ἐπιθυμίας ἐκπλήρωσιν, κατὰ τὸν Ἐξηκεστίδου Σόλωνα, ὃς φησι·

Πλούτου δ' οὐδὲν τέρμα πεφασμένον ἀνδράσι κεῖται.

Τῷ δὲ Θεόγνιδι πρὸς ταῦτα διδασκάλῳ χρηστέον λέγοντι·

Οὐκ ἔραμαι πλουτεῖν, οὔτ' εὐχομαι, ἀλλὰ μοι εἴη ζῆν ἀπὸ τῶν ὀλίγων, μηδὲν ἔχοντι κακόν.

Ἐγὼ δὲ καὶ Διογένους ἄγαμαι τὴν πάντων ὁμοῦ τῶν

ἀνθρωπίνων ὑπεροψίαν, ὃς γε καὶ βασιλέως τοῦ μεγάλου ἑαυτὸν ἀπέφηνε πλουσιώτερον, τῷ ἐλαττόνων ἢ ἐκεῖνος κατὰ τὸν βίον προσδεῖσθαι. Ἡμῖν δὲ ἄρα εἰ μὴ τὰ Πυθίου τοῦ Μυσοῦ προσεῖη τάλαντα, καὶ πλέθρα γῆς τόσα καὶ τόσα, καὶ βοσκημάτων ἐσμοὶ πλείους ἢ ἀριθμῆσαι, οὐδὲν ἐξαρκέσει; Ἄλλ', οἶμαι, προσήκει ἀπόντα τε μὴ ποθεῖν τὸν πλοῦτον, καὶ παρόντος μὴ τῷ κεκτῆσθαι μᾶλλον φρονεῖν ἢ τῷ εἰδέναι αὐτὸν εὖ διατίθεσθαι. Τὸ γὰρ τοῦ Σωκράτους εὖ ἔχει· ὃς μέγα φρονοῦντος πλουσίου ἀνδρὸς ἐπὶ τοῖς χρήμασιν, οὐ πρότερον αὐτὸν θαυμάσειν ἔφη πρὶν ἂν καὶ ὅτι κεχρῆσθαι τούτοις ἐπίσταται πειραθῆναι. Ἡ Φειδίας μὲν καὶ Πολύκλειτος, εἰ τῷ χρυσίῳ μέγα ἐφρόνουν καὶ τῷ

ἐλέφαντι ὧν ὁ μὲν Ἑλλείοις τὸν Δία, ὁ δὲ τὴν Ἥραν
Ἀργείοις ἐποίησάτην, καταγελάστω ἂν
ἥστην ἄλλοτρίῳ πλούτῳ καλλωπιζόμενοι, ἀφέντες
τὴν τέχνην, ὅφ' ἥς καὶ ὁ χρυσὸς ἡδίων καὶ τιμιώτερος
ἀπεδείχθη· ἡμεῖς δέ, τὴν ἀνθρωπείαν ἀρετὴν οὐκ
ἐξαρκεῖν ἐαυτῇ πρὸς κόσμον ὑπολαμβάνοντες,
ἐλάττονος αἰσχύνης ἄξια ποιεῖν οἴομεθα; Ἀλλὰ δῆτα
πλούτου μὲν ὑπεροψόμεθα, καὶ τὰς διὰ
τῶν αἰσθήσεων ἡδονὰς ἀτιμάσομεν, κολακείας δὲ καὶ
θωπείας διωξόμεθα, καὶ τῆς Ἀρχιλόχου ἁλώπεκος τὸ
κερδαλέον τε καὶ ποικίλον ζηλώσομεν; Ἀλλ' οὐκ ἔστιν
ὁ μᾶλλον φευκτέον τῷ σωφρονοῦντι τοῦ πρὸς δόξαν
ζῆν, καὶ τὰ τοῖς πολλοῖς δοκοῦντα περισκοπεῖν, καὶ μὴ
τὸν ὀρθὸν λόγον ἡγεμόνα ποιεῖσθαι τοῦ βίου, ὥστε,
κἂν πᾶσιν ἀνθρώποις ἀντιλέγειν, κἂν ἀδοξεῖν καὶ
κινδυνεύειν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ δέῃ, μηδὲν αἰρεῖσθαι τῶν
ὀρθῶς ἐγνωσμένων παρακινεῖν. Ἡ τὸν μὴ οὕτως
ἔχοντα τί τοῦ Αἰγυπτίου σοφιστοῦ φήσομεν
ἀπολείπειν, ὃς φυτὸν ἐγίγνετο καὶ θηρίον,
ὁπότε βούλοιτο, καὶ πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ πάντα
chrήματα; εἴπερ δὴ καὶ αὐτὸς νῦν μὲν τὸ δίκαιον
ἐπαινέσεται παρὰ τοῖς τοῦτο τιμῶσι, νῦν δὲ τοὺς
ἐναντίους ἀφήσει λόγους, ὅταν τὴν ἀδικίαν
εὐδοκιμοῦσαν αἰσθηται, ὅπερ δίκης ἐστὶ κολάκων. Καὶ
ὥσπερ φασὶ τὸν πολύποδα τὴν χρόαν πρὸς τὴν
ὑποκειμένην γῆν, οὕτως αὐτὸς τὴν διάνοιαν πρὸς τὰς
τῶν συνόντων γνώμας μεταβαλεῖται.

10. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν που κἂν τοῖς ἡμετέροις
λόγοις τελειότερον μαθησόμεθα· ὅσον δὲ
σκιαγραφίαν τινὰ τῆς ἀρετῆς, τό γε νῦν εἶναι, ἐκ τῶν
ἐξωθεν παιδευμάτων περιγραφώμεθα. Τοῖς γὰρ
ἐπιμελῶς ἐξ ἐκάστου τὴν ὠφέλειαν ἀθροίζουσιν,

ὥσπερ τοῖς μεγάλοις τῶν ποταμῶν,πολλαὶ γίνεσθαι
πολλαχόθεν αἱ προσθήκαι πεφύκασι. Τὸ γὰρ καὶ
σμικρὸν ἐπὶ σμικρῷ κατατίθεσθαι, οὐ μᾶλλον
εἰς ἀργυρίου προσθήκην ἢ καὶ εἰς ἡντιναοῦν
ἐπιστήμην, ὀρθῶς ἔχειν ἡγεῖσθαι τῷ ποιητῇ
προσήκεν. Ὁ μὲν οὖν Βίας τῷ υἱεῖ, πρὸς Αἰγυπτίους
ἀπαίροντι, καὶ πυνθανομένῳ τί ἄνποιῶν αὐτῷ
μάλιστα κεχαρισμένα πράττοι· «Ἐφόδιον, ἔφη, πρὸς
γῆρας κτησάμενος»,

τὴν ἀρετὴν δὴ τὸ ἐφόδιον λέγων, μικροῖς ὅροις αὐτὴν
περιγράφων, ὅς γε ἀνθρωπίνῳ βίῳ τὴν ἀπ' αὐτῆς
ὠφέλειαν ὠρίζετο. Ἐγὼ δὲ κἂν τὸ Τιθωνοῦ τις γῆρας,
κἂν τὸ Ἀργανθωνίου λέγῃ, κἂν τὸ τοῦ
μακροβιωτάτου παρ' ἡμῖν Μαθουσάλα, ὅς χίλια ἔτη
τριάκονταδεόντων βιώναι λέγεται, κἂν σύμπαντα τὸν
ἀφ' οὗ γεγόνασιν ἄνθρωποι χρόνον ἀναμετρῇ, ὥς ἐπὶ
παίδων διανοίας γελάσομαι, εἰς τὸν μακρὸν
ἀποσκοπῶν καὶ ἀγῆρω αἰῶνα, οὗ πέρας οὐδὲν ἔστι τῇ
ἐπινοίᾳ λαβεῖν, οὐ μᾶλλον γε ἢ τελευτὴν ὑποθέσθαι
τῆς ἀθανάτου ψυχῆς. Πρὸς ὅνπερ κτᾶσθαι
παραινέσαιμ' ἂν τὰ ἐφόδια, πάντα λίθον, κατὰ τὴν
παροιμίαν, κινουῦντας, ὅθεν ἂν μέλλῃ τις ὑμῖν ἐπ'
αὐτὸν ὠφέλεια γενήσεσθαι. Μηδ' ὅτι χαλεπὰ ταῦτα
καὶ πόνου δεόμενα, διὰ τοῦτ' ἀποκνήσωμεν· ἀλλ'
ἀναμνησθέντας τοῦ παραινέσαντος, ὅτι δέοι βίον μὲν
ἄριστον αὐτὸν ἕκαστον προαιρεῖσθαι, ἡδὺν
δὲ προσδοκᾶν τῇ συνηθείᾳ γενήσεσθαι, ἐγχειρεῖν τοῖς
βελτίστοις. Αἰσχροὺς γὰρ τὸν παρόντα καιρὸν
προεμένους ὕστερόν ποτ' ἀνακαλεῖσθαι τὸ παρελθόν,
ὅτε οὐδὲν ἔσται πλέον ἄνιωμένοις. Ἐγὼ μὲν οὖν ἃ
κράτιστα εἶναι κρίνω, τὰ μὲν νῦν εἴρηκα, τὰ δὲ παρὰ
πάντα τὸν βίον ὑμῖν συμβουλεύσω· ὑμεῖς δέ, τριῶν

ἀρρωστημάτων, μὴ τῷ ἀνιάτῳ προσεοικέναι δόξητε,
μηδὲ τὴν τῆς γνώμης νόσον παραπλησίαν τῇ τῶν εἰς
τὰ σώματα δυστυχησάντων δείξητε. Οἱ μὲν γὰρ
τὰ μικρὰ τῶν παθῶν κάμνοντες, αὐτοὶ παρὰ τοὺς
ἰατροὺς ἔρχονται· οἱ δὲ ὑπὸ μειζόνων καταληφθέντες
ἀρρωστημάτων, ἐφ' ἑαυτοὺς καλοῦσι τοὺς
θεραπεύσοντας· οἱ δὲ εἰς ἀνήκεστον παντελῶς
μελαγχολίας παρενεχθέντες, οὐδὲ προσιόντας
προσίενται. Ὁ μὴ πάθητε νῦν ὑμεῖς τοὺς ὀρθῶς
ἔχοντας τῶν λογισμῶν ἀποφεύγοντες.